KAYIP KIRLANGIÇLAR

SERPİL KEMİK

İLK Kitap

tilki
Kitap
yayınevi

Kayıp Kırlangıçlar

Tilki Kitap©
www.tilkikitap.com
tilki@matbumedya.com
0850 304 22 03
Yayıncı Sertifika No 28740

Genel Müdür: Emrah Çelik
Editör: Ahmet Güler
Sayfa Tasarım: Senem Yıldırım
Kapak Tasarım: Senem Yıldırım

1.Basım, İstanbul, Eylül 2025
ISBN: 978-625-5896-86-5
Tilki Kitap Matbaa / İstanbul
Matbaa Sertifika No: 48138

Eserin tüm telif hakları yazara aittir. Yazar, bu baskı için basım-satış-dağıtım-tanıtım haklarını Tilki Kitap'a devretmiştir. Yazar, eserin kapak dahil içeriğindeki tüm materyallerin (metin, görsel öge, tablo…) yasal ve fikri sorumluluğunu kabul etmiştir. Tilki Kitap'ın kurumsal görüşü olmayabilir.

KAYIP KIRLANGIÇLAR

Serpil Kemik

Sene 1915...

Yılın ilkbaharıydı lakin yürekler kışa durmuştu. Toprak uykudaydı belki ama analar uykusuz, çocuklar suskundu.

O yıl, memleketin birçok yerinde haneler söndü, yollar feryatla döşendi.

Bir sabah, duyuldu emir.

"Gideceksiniz."

Nereye olduğu meçhul. Ne vakit dönüleceği bilinmez. Ev bark yerli yerinde kalacak, eşyaya dokunulmayacak, kapılar çekilecek. Geri dönülecekmiş gibi…

Nice ana yavrusunu uyandırmadan sırtladı. Nice baba gözyaşını göstermeden "Hadi!" dedi. Bazı evlerden üç kişi çıktılar, biri geri döndü. Bazı evlerden dört kişi gittiler, hiçbiri dönmedi.

Çocuklar... Kimisi kundakta kaldı, kimisi komşuya "emanet" verildi. Emanet…

Ah, o kelimenin acısını sadece bırakan bilir. Bir kaşık süt, bir gece yatı, birkaç gün sonra alınmak üzere… Lakin ne dönecek bir yol kaldı ne bekleyen bir yüz.

Bazı çocuklar bir başka dilde büyüdü, bir başka isimle çağrıldı. Bir başka bayramı kutladı, bir başka duaya "âmin" dedi...

Lakin unutuş öyle kolay değildi. Bir çocuğun gönlüne işleyen ses, bir gül kokusu, bir ninni… Onlar, zamanın elinden kurtulurdu hep.

Bu kitapta anlatılan sadece bir evladın hikâyesi değil; kaybolan nice ailenin, yarım kalan nice ömrün, sesi kısılan nice kalbin ağıtıdır…

Mihran bir isimdir. Ama aslında Mihran binlercesidir. Unutturulmak istenenin hafızasında tutulanıdır.

Sene 1915…

Yalnız evler değil aileler de tehcir edildi. Bir milletin kalbi dağlara, ovalara, uçsuz bucaksız yollara savruldu. Geride bir çocuğun yüzünde kalan bir leke, bir sesin titrek hatırası kaldı.

Ve şimdi…

Geriye dönüp bakmanın ve tarihin tozlu raflarında geçmişin izini bulma vakti.

BÖLÜM 1

1915 yılı Nisan'ıydı. Van şehri, sabah ayazının altında sessizce nefes alıyordu. Toprak hâlâ kışın izlerini taşısa da gökyüzünde kırlangıçlar görülmeye başlamıştı. Bu kuşlar her bahar gelir, eski yuvalarına geri dönerdi.

Agop Halıcıyan ellerini yıkadığı bakır tası taş basamaklara bıraktı. Avuçlarındaki sabun kokusu, eline sinmiş yün ve boya izlerini silememişti. Halı dükkânını kapatmış, alt kata indirmişti bütün mallarını. Her şeye rağmen dönmeyi düşünüyordu. Evini, mahallesini, sevdiklerini bıraktığı bu sokakları tekrar göreceğine inanmak istiyordu.

Kapı aralandı. Eşi Mariam içeri girdi. Yüzü yorgundu ama ağlamaktan kızaran gözlerini göstermemeye çalışıyordu.

- Mihran hâlâ uyuyor, dedi usulca.

Agop başını salladı.

- Uyusun... Ne kadar az bilirse o kadar az korkar.

Küçük Mihran daha dün ipinden salıverdiği uçurtmasının peşinden neşeyle koşarken, şimdi ayrılığın acısını yaşayacaktı.

Ne göçü anlıyordu ne korkuyu. Annesi ona "uzun bir misafirlik" diye anlatmıştı bu yolculuğu.

Oysa Agop biliyordu; misafirlikler dönüş için yapılır ama bu yol, dönüşü olmayan bir yokuş da olabilirdi. Mairam sedirin üzerine serdiği ak bir bohçanın içine çamaşırları katlayıp koyarken Agop Efendi de evdeki bir Van halısını katlayıp dışarı çıkarmıştı ki sokağın karşısında tanıdık bir ses duyuldu. - Agop!

Terzi Hüsrev Efendi kapısının önünde durmuş, onun evine doğru sesleniyordu.

Agop paltosunu giydi, eşine bakmadan çıktı kapıdan. Aralarında sözle tarif edilemeyecek bir dostlukları vardı ve bu dostluktan geriye sadece bir emanet kalacaktı.

Hüsrev'in gözleri onunki kadar yorgundu. Sakalının ucunda kına izi vardı. Agop gülümsedi:

- Mihran'ı sana emanet edeceğim Hüsrev. Kısa sürede döneceğiz nasıl olsa. O kadar yola dayanamaz garip.

Terzi suskun kaldı bir süre. Sonra dudaklarını ıslattı:

- En doğrusu bu. Emanetin kıymetlidir benim için. O çocuk artık benim evladım sayılır. Evinize dönene dek biz göz kulak oluruz. Merak etme sen. Tez zamanda geri dönersiniz inşallah.

Agop gözlerini kaçırdı.

- İnşallah…

İki dost sarılıp vedalaşırken bir kırlangıç sürüsü çizgi hâlinde geçiyordu gökyüzünden. Agop başını kaldırdı, dudaklarının arasından neredeyse bir dua gibi döküldü kelimeler:

- Kırlangıçlarla beraber döneriz elbet.

BÖLÜM 2

Çöküş Güzergâhı

Göç emri geldiğinde, Van Mutasarrıflığına bağlı küçük idari dairelerin duvarlarında resmî duyurular asıldı:

"Devleti Âliyeyi Osmaniye, Ermeni tebaasının başka vilayetlere geçici olarak sevkini uygun görmüştür. Güvenlikleri devletin teminatı altındadır. Her hane, yedi güne kadar yola çıkmak üzere hazır olacaktır."

Agop Halıcıyan kâğıdı okurken elleri titriyordu. Sözler sakindi ama satır aralarından ölüm sızıyordu. "Sevk" denmişti. "Geçici" denmişti. "Güvence" verilmişti. Ama Van'ın arka sokaklarında fısıltılar çok daha başka şeyler anlatıyordu.

O gün dükkânını son kez topladı. Oğlunun eline dokunup veda etti. Kalbindeki tek teselli buydu: Mihran geride, güvenli ellerdeydi.

Aynı gün akşamüstü…

Van Merkez Karakolunun avlusundaki taş banka yayılmış, ellerinde dosya ve mühürle oturan iki memur vardı. Birinin adı herkesin bildiği bir isim: Kör Kazım.

Küçük yaşta bir atın tekmesiyle gözünü kaybettiği için kör lakabını almış. Devletin vicdansız bir memuruydu, adalet terazisi eğriydi. Göç edecek ailelerin isimleri onun masasından geçiyordu. Ve her kâğıdın arkasında, altına iliştirilmiş küçük bir not bulunuyordu: "Bunların tarlası var. Bunlar kuyumcudur. Bunların düğün takısı yüklüdür."

Kazım Efendi bu notları bir deftere geçiriyor sonra karanlıkta biri geliyordu: Reşo Ağa. Kürt kökenli bir eski Hamidiye süvarisi. Şimdi silahı kendi adına çeken bir çete reisiydi.

Reşo Ağa'nın gözleri kıvrılmış paraya benzerdi, bakışları kurşun gibiydi. Her kafile hangi vadiden geçecekse ona geceden haber verilirdi. Ve o da planını yapardı: Hangi geçit dardır, hangi yamaçtan inilirse kaçmak zor olur, hangi aileler direnebilir…

O gece Agop Halıcıyan ve ailesi özellikle Kör Kazım'ın parmağıyla çizdiği "tehlikesiz yol"dan geçmek üzere listenin başına yazıldılar.

Van'dan çıkış sabahı gökyüzü bulutluydu. Kafilede ağlayan çocuk sesleri etrafa taşıyor, kadınlar gözyaşları içinde dua ediyordu. Agop'un eşeğe bağladığı eski halı çuvalının içinde birkaç gümüş tabak, annesinin dua kitabı ve oğluna ait eski bir yün battaniye vardı. Her şey "geri dönülecek" düşüncesiyle sarılmıştı.

Kafilenin başındaki zaptiye çavuşu yönü değiştirince Agop şaşırdı.

- Bu yoldan gidilmezdi, dedi usulca.

- Emir böyle, dedi çavuş.

Ve baktı sonra gözlerinin içine. Sanki "anla" der gibi. Agop anlamıştı. Fakat artık dönemeyecek kadar ilerlemişlerdi.

Baskın – Karanlığın Örgütlü Hâli

İkinci günün gecesi dağ yamacında kamp kurulmuştu. Kimisi ateş yaktı, kimisi kuru ekmeğini ıslattı. Agop, eşinin yorgun düşen ellerini ovuştururken annesi yanlarında dua mırıldanıyordu.

O an bir ıslık sesi, ardından gelen uğultu… Ve karanlıktan çıkıp gelen hayalet gibi gölgeler.

Reşo Ağa ve adamlarıydı. Yüzlerinde maskeleri vardı. Ellerinde silahlar, hançerler, bazıları balta taşıyordu.

Agop ilk silah sesini duyduğunda yerinden fırladı. Karısına,

- Kaç, diye bağırdı.

Ama Mariam kaçamadı. Kaçacak ne bir yeri ne de zamanı vardı.

Kadınlar çığlık attı. Genç kızlar saçlarından sürüklendi. Yağma başladı. Yüzükler, küpeler, bohçalar, hatıralar…

Agop, annesini ararken Reşo Ağa'nın bir adamı ona yaklaştı. Elindeki silahla tehdit etti. Agop kadınları korumak için karşı koydu fakat arkadan bir dipçik ile başına vuruldu.

Sonra bir ateş sesi duyuldu, Agop yere düştü. O an tek duyduğu karısının haykırışıydı. Gözleri karardı. Son gördüğü şey, uzaklaşan bir eşek ve çalılıklar arasında savrulan bir battaniye oldu. Mihran'ın battaniyesi.

Agop gözlerini açtığında aylar geçmişti. Uzun süre yakalandığı tifo ile mücadele etmiş, geceler boyu ateşler içinde oğlunun adını sayıklamıştı. Nihayet kendine geldiğinde, gümüşi saçlı bir Rus hemşire başucunda dua okuyordu Slavca. Yan yatakta Kafkas cephesinden getirilmiş başka bir asker inliyordu.

Agop hareket etmek istedi ama sol bacağını hissedemedi. Birkaç ay sonra öğrendi: Kurtarılmıştı. Bir Rus süvari devriyesi, çete saldırısından geriye kalan cesetler arasında onu soluk alırken bulmuştu. Ama bir ayağı orada kalmıştı. Savaş, ölüm ve ihanetin arasında…

Agop'un tek kalan yurdu, oğlunun hayaliydi.

BÖLÜM 3

Küller Altında Bir Çocuk

Van yanıyordu. 1915'in ilkbaharı, şehir için bir kıyamet mevsimi olmuştu. Bir zamanlar birlikte yaşanan mahallelerde artık dualar bile bölünmüştü. Ermeni milisler, Rus kuvvetlerinin desteğiyle isyan etmişti. Müslüman halkın yaşadığı semtlerde camiler ateşe verilmiş; hanlar, hamamlar, dükkânlar birer birer harap edilmişti. Sokaklar alevden koridorlara dönüşmüştü.

Karaköprü civarında Hüsrev Efendi'nin evi de alevlerin arasında kalmıştı. İçeride tekbir çocuk vardı. Mihran… Ne bir milleti, ne bir cepheyi tanıyordu. Tek bildiği babasının "Yakında döneceğiz." diyerek gözlerine baktığı o sabahtı. Şimdi ise evin çatısı gıcırdıyor, duvarlar titriyordu. Duman, kapıların altından süzülüyordu. Bir ses duydu. Uzak değil yakındı:

- Var mı içeride kalan?

- Burada, bu evden çocuk sesi gelmiş!

İki jandarma kapıyı omuzlayarak kırdılar. İçeri daldıklarında odanın bir köşesinde yere kapanmış bir çocuk gördüler. Yüzü

kararmıştı, üstü başı is içindeydi. Sol kolu yanmıştı. Sağ yanağı sıcaktan kabuk bağlamıştı. Ağlamıyordu, sessizdi. Sanki daha önce ağlamış ve bütün gözyaşlarını tüketmişti. Görevlilerden biri eğildi:

- Haydi oğlum, korkma gel. Kurtardık seni şükür!

Çocuk cevap vermedi. Sadece başını salladı.

Mihran önce Van Askerî Sağlık Karargâhına götürüldü. Burası eski bir Osmanlı taş konağının odalarından biriydi ve revir yapılmıştı. İçeriye kurutulmuş kantaron kokusu sinmişti.

Yanıkları derin değildi ama enfekte olmaya yakındı. Doktorlar sırtına merhem sürdüler, dirseğinin altına pansuman yaptılar. En büyük hasarı yüzünün sağ tarafı almıştı. Alev ona fazla yaklaşmamıştı ama sıcaklık iz bırakmıştı. Hemşireler sordu:

- Adı ne?

- Mihran.

Memur deftere eğildi.

- Halıcıyan. Hüsrev Efendi'nin komşusunun çocuğuymuş. Babası Agop sürgün kafilesine katılmış.

- Annesi?

- O da sürgün kafilesindenmiş.

- Kimsesi kalmadı mı?

- Yok, şehir zaten boşaltıldı. Sağ kalanlar göç etti. Evlerin çoğu yanmış durumda.

Mihran pansuman sırasında ses çıkarmadı. Acıya alışmak, onun yaşı için erken ama zorunlu olmuştu.

Birkaç gün sonra konuşmaya başladı. Kısa, kesik cümlelerle:

- Hüsrev Efendi nerede?

- Bilmiyoruz.

- Babam döner mi?

- Bekleyelim, bakalım evlâdım…

Ama kimse dönmedi. Van artık başka bir şehirdi. Yıkılmış, terk edilmiş, hatırasından koparılmış bir şehir.

Yetimhaneye Sevk

Mihran'ın tedavisi bittikten sonra kendisi gibi sahipsiz kalmış onlarca çocukla birlikte Van Yetimhanesine gönderildi. Burası daha önce bir rüştiye mektebiydi, hızlıca yetimhane olarak düzenlenmişti. Taş duvarları soğuktu. Pencereleri demirliydi. Girişte bir kayıt memuru sordu:

- Adı?

- Mihran.

- Yaş?

- Tam bilinmiyor, tahmini 4 veya 5.

- Göz rengi?

- Açık kahve.

- Saç?

- Kumral.

- Özel işaret?

- Sol kaşının üzerinde küçük bir leke. Ve diz kapağında derin yara izi.

- Aile?

- Kaybolmuş. Van eşrafından Terzi Hüsrev Efendi'nin himayesindeymiş. Van halkının boşalttığı evlerden alınmış.

Memur hızlıca kayıtları hazırladı Çocuk yetimhane görevlisi tarafından odaya yerleştirildi. Kayıtlara adı Mihran olarak değil Adnan olarak işlendi.

Artık o Mihran değil Adnan'dı…

Adnan taş bir sedire oturdu. Duvarda yanan bir gaz lambasının titrek ışığı altında battaniyesine sarıldı. Bu artık annesinin değil, devletin battaniyesiydi.

İçindeki hatıralar hâlâ sıcaktı. Ama dışarısı buz gibiydi. Ve o artık bir çocuk değil sadece hayatta kalması gereken bir bedendi.

Kayıt No: 1823

Tarih: 1331 / 1915

İsim: Mihran

Baba Adı: Agop

Ana Adı: Mariam

Yaşı: 5

Doğum Yeri: Van / Bağlar Mahallesi

Dini: Ermeni / Gregoryen

Geldiği Yer: Gevaş – Göç Kafilesi

Durumu: Van eşrafından Terzi Hüsrev efendinin yanan evinde bulundu. Ailesi sürgün edilmiş.

Üzerindeki Eşyalar: Boynunda haç kolye, ceplerinde taş parçası ve kırık düğme.

Saç Rengi: Kumral

Göz Rengi: Açık kahverengi

Yüz Tanımı: Sol kaş üzerinde küçük bir ben (doğum lekesi, nişane).

Dil Bilgisi: Ermenice konuşmakta, Türkçe bilmemekte.

Yapılan İşlem: 1331 Teşrinisani 17: Ermeni yetimlerden alınıp Darülaceze'ye teslim edildi.

1331 Kanunuevvel 4: Adı değiştirildi, yeni adı **Adnan** olarak kayda geçirildi.

Dinî aidiyet: İslam

Memur dosyanın kapağını kapattı. Üzerine mühür bastı: "Yetim – Devlet Himayesi Altında".

* Her kaybedilen isimle birlikte bir **aile geçmişi**, bir **dil**, bir **hatıra** yok oldu. Yetimhanelerde büyüyen çocukların çoğu, geçmişlerini aramak için hiçbir iz bulamadı. Çünkü yeni adlar, onları kendi tarihinden ayıran ilk duvardı. Bu iç çatışma yetişkinlikte bile sürebilen **travmatik sessizliklere** neden oldu.

BÖLÜM 4

Kapının Eşiğinde Kalmış Ruh

Yetimhane binasının avlusunda kışa yakın bir gün, taş döşemelerden içeriye gri paltolu bir adam girdi. Omzunda devlete ait kalın yün bir pelerin, yanında sessiz ve zarif bir kadın vardı. Başı örtülüydü. Gözleri sık sık yere iniyor ama çevreye dikkatle izliyordu.

Yetimhane müdiresi onları ayakta karşıladı, dosyalar açıldı. Çocuklarını hastalıktan yeni kaybetmiş bir devlet memuru ailesiydi. Çocuk için resmî başvuru yapılmıştı. Kadının sesi yavaş ve nazikti:

- Bu evlat emanettir bize. Rabbim isterse verir, bu bize verilmiş bir kul hakkı gibi.

Erkek de başını salladı:

- Devletimiz sahipsiz çocukları güvenilir hanelere teslim etmemizi buyuruyor. Biz bu görevi gönülden kabul ettik.

Yetimhane görevlisi içeri gitti. Bir süre sonra Mihran getirildi. Yüzü solgundu. Gözleri hâlâ geçmeyen yangının kuytularındaydı.

Sol kolunda ince bir yanık izi vardı. Kaşının üzerindeki leke dikkat çekiyordu. Boynuna sarılmış eski yünden bir atkı tutuyordu elinde. Adam, Adnan'a eğildi.

- Adın ne evlâdım?

Mihran sustu. Ne diyeceğini bilemedi.

Kadın öne çıktı, diz çökerek göz hizasına geldi.

- Biz seni almaya geldik, ister misin bizimle gelmek?

Mihran cevap vermedi. Sadece başını eğdi. Ama kalbi sıkışıyordu. İçinden geçen şuydu:

"Annemin elini hiç bırakmamıştım ben…"

Yetimhanedeki işlemler bitip yola çıktıklarında Mihran tek kelime etmedi. Kadının elini tutmayı reddetmedi ama sıkıca da sarılmadı. Arabada başını kadına yasladı. Her şey suskun ve yabancıydı. İstanbul'a uzanan bu yolculuk, onun belleğinde hiçbir haritaya benzemiyordu.

Uzun bir yolculuktan sonra İstanbul'un Üsküdar yakasında, taş duvarlarla çevrili üç katlı bir konağa geldiler. Ahşap cumbaları dışarıya taşmış bu konağın kafesli pencereleri rüzgârla fısıldaşır gibiydi. Her katın içi ahşap döşeme, tavanları alçı kabartma işlemelerle bezeliydi. Salonun ortasında bir Van halısı yer alıyordu. Koyu bordo zemine işlenmiş lacivert göller, yıldız çiçekleri ve en kenarda üç sıra hayat ağacı motifi vardı.

Bu halıyı bir zamanlar Van'da görev icabı bulunmuş olan Nazire Hanım'ın babası almıştı. Sözde halıydı ama aslında üzerindeki desenlere işlenmiş sessiz bir ağıttı.

Vanlı kadınlar çocukları dağlarda kaybolmuşken, erkekleri cepheye gönderilmişken, karanlık gecelerde kandil ışığında

1915... Yıkılan yuvaların enkazı altında kalan binlerce çocuktan yalnızca biriydi o... Küçük yaşta ailesinden koparıldı; başka bir evin oğlu, başka bir halkın çocuğu oldu. Yeni bir ismi, yeni bir dini ve yeni bir ailesi vardı. O artık Ermeni Mihran değil Müslüman Adnan'dı.

"Kayıp Kırlangıçlar" sadece bir çocuğun değil yerinden edilmiş birlerce hayatın romanıdır. Köklerinden koparılan insanların kendi kimliklerine ve geçmişlerine uzanan sancılı yolculuklarıdır. Sarsıcı, iç burkan ve bir o kadar da gerekli bir hikâye...

"*Kayıp Kırlangıçlar*" kaybolanların değil susturulanların romanıdır...

tilkikitap.com

KDV muafiyeti uygulanmıştır.

ISBN: 978-625-5896-86-5